

Az ISBDM, avagy az ISBD megújulása

The ISBDM, or the reform of the ISBD

Némethi-Takács Margit
takacs.margit@arts.unideb.hu
Debreceni Egyetem, Könyvtár- és
Információtudományi Tanszék
egyetemi adjunktus

Borbély Mária
borbely.maria@arts.unideb.hu
Debreceni Egyetem, Könyvtár- és
Információtudományi Tanszék
egyetemi adjunktus

Beérkezett: 2024.09.11.

Elfogadva: 2024.01.21.

Publikálva: 2025.03.03.

Az IFLA könyvtári referenciamodell (IFLA Library Reference Model, IFLA LRM) a katalogizálás területén igen jelentős szerepet tölt be. Ennek egyik bizonyítéka az ISBD for Manifestation (International Standard Bibliographic Description for Manifestation, ISBDM), ami nem más, mint az ISBD átalakítása az IFLA-féle referenciamodell alapján. Az ISBDM az entitásalapú katalogizálást helyezi a középpontba, mégpedig úgy, hogy a több entitásból álló bibliográfiai univerzumban egyetlen entitás, a Megjelenési forma entitás leírására vonatkozó előírásokat, útmutatásokat adja meg, továbbá megadja azokat az előírásokat is, amelyek a leírt Megjelenési forma és más megjelenési formák, illetve a leírt Megjelenési forma és más IFLA LRM-entítások közötti kapcsolat rögzítésére vonatkoznak. E tanulmányban arra vállalkozunk, hogy bemutassuk az ISBD for Manifestation tervezetet és az azt felépítő elemeket, valamint egy példán keresztül megnézzük, hogyan tudunk egy egyetlen egységben megjelenő, szépirodalmi művet megtestesítő Megjelenési formát leírni.

bibliográfiai leírás, katalogizálási szabályzat, ISBD, ISBD for Manifestation, ISBDM

The IFLA Library Reference Model (IFLA LRM) is beginning to play a very important role in the field of cataloguing. One of the proofs of this is the International Standard Bibliographic Description for Manifestation (ISBDM), which is an implementation of the IFLA Library Reference Model for ISBD. ISBDM focuses on entity-based cataloguing. It provides stipulations and guidance for describing a single bibliographic entity, the Manifestation entity, in a bibliographic universe of multiple entities. It also provides guidelines for describing a relationship between a Manifestation and another Manifestations and between a manifestation and another IFLA LRM entities. In this paper, we undertake to present the ISBD for Manifestation draft and its elements, furthermore to show, through an example, how to describe the Manifestation, that embodies of a work of fiction, and that is published in single unit.

bibliography, cataloging policy statements, ISBD, ISBD for Manifestation, ISBDM

1. Bevezetés

A szemantikus web szabványainak és technikáinak létrejötte és terjedése jelentős befolyással volt a bibliográfiai leírással kapcsolatos szabványok, szabályzatok

Cite as / Így hivatkozd: Némethi-Takács, M., Borbély, M. (2025) Az ISBDM, avagy az ISBD megújulása / The ISBDM, or the reform of the ISBD, Central European Library and Information Science Review (CELISR), 2(1), p. 1–22.
<https://doi.org/10.3311/celisr.38296>

fejlődésére. A szemantikusweb-technológiák lehetőséget adnak arra, hogy a zárt online katalógusokból (OPAC-okból) a világhálóra (World Wide Webre) kerüljenek az információk, lehetővé téve ezáltal a jobb hasznosulásukat (Hubay 2018, p. 269). Ehhez viszont szükség van többek között egy megfelelő adatmodellre, amely segítségével a használandó adatelemek (szemantikus web esetén a tulajdonságok, az RDF-ben az állítmányok) definiálásra kerülnek (Dudás 2013, p. 53). Ez az adatmodell kezdetben az FRBR (Functional Requirements for Bibliographic Records, 1998) modell volt, amelyet az IFLA dolgozott ki az 1990-es évek második felében. Bár a modell még nem a szemantikus webet figyelembe véve jött létre, viszont a bibliográfiai feldolgozásban változást jelentett, hiszen az entitásokra és kapcsolataik leírására helyezte a hangsúlyt. Az FRBR-t két további fejlesztés is kísérte, az egyik az azonosító besorolási adatokkal, a másik a tárgyi besorolási adatokkal foglalkozott (Functional Requirements for Authority Data, FRAD és Functional Requirements for Subject Authority Data, FRSAD). Az entitásokat és azok kapcsolatait sem az AACR2, sem az ISBD nem tudta megfelelő módon kezelni, ezért szükségessé vált azok átdolgozása. Ennek hatására először az AACR2-t kezdték el átalakítani, aminek eredményeképpen létrejött az RDA (Resource Description and Access) (Hubay 2018, p. 269).

2010-ben a három modell (FRBR, FRAD, FRSAD) felhasználásával az FRBR Felülvizsgáló Munkacsoport elkezdte kidolgozni az IFLA-féle könyvtári referenciamodellt (IFLA Library Reference Model, IFLA LRM), ami végül 2017-ben jelent meg. Az IFLA LRM egy magas szintű, elméleti referenciamodell, amelyet a szemantikus web technológiáját fokozottan szem előtt tartva fejlesztettek ki, és amelyet a könyvtári és más kulturális örökséget kezelő közösségek metaadatszabványainak alapjául szántak. Az IFLA könyvtári referenciamodell megjelenését követően megkezdődött a bibliográfiai leírással kapcsolatos szabványok, szabályzatok IFLA LRM-mel történő harmonizálása. Először a már entitásalapú RDA-t feleltették meg a referenciamodellnek, aminek eredményeképpen 2020-ban létrejött az RDA hivatalos változata. Az IFLA is megkezdte a könyvtári referenciamodellel történő harmonizálási munkálatait. 2019-ben létrehozták az ISBD for Manifestation Munkacsoportot (ISBD for Manifestation Task Force) azzal a céllal, hogy a magyarországi gyakorlatban kevésbé alkalmazott ISBD konszolidált kiadás 2021-es frissítését¹ az IFLA könyvtári referenciamodelljével összehangolják. Ennek következtében született meg az ISBD for Manifestation (ISBDM) első tervezete 2023-ban, és az ISBDM Munkacsoport vizsgálatával meg is kezdődtek a felülvizsgáló folyamatok, amit az ISBD Felülvizsgáló Munkacsoport (ISBD Review Group) folytatott. A felülvizsgálat első két fázisa 2023. december végével befejeződött, és 2024. áprilisától megkezdődött a szakértői felülvizsgálat. A folyamat záró, negyedik fázisa 2024. május 15-től július 15-ig tartott egy hivatalos világszintű felülvizsgálat keretében. A munkacsoport megkezdte az utolsó fázisban benyújtott észrevételek áttekintését és feldolgozását, végül beépítette a vonatkozó visszajelzéseket az ISBDM-tervezetbe. Az ISBDM közzététele várhatóan 2025 elején történik, az IFLA jóváhagyását követően.² 2024-től az ISBDM tervezete online formában bárki számára elérhető és tanulmányozható. Jelen tanulmány célja bemutatni, mi is az ISBDM, milyen elemei vannak, majd egy példán keresztül megnézzük, hogyan írható le egy mű megjelenési formája az ISBDM segítségével.

„Az IFLA LRM egy magas szintű, elméleti referenciamodell, amelyet a szemantikus web technológiáját fokozottan szem előtt tartva fejlesztettek ki ...”

2. ISBD for Manifestation

Az ISBDM nem tévesztendő össze az ISBD(M)-mel, ugyanis teljesen más tartalommal rendelkezik. Míg az ISBD(M) (International Standard Bibliographic Description

„Az ISBDM nem más, mint az IFLA könyvtári referenciamodellben meghatározott Megjelenési forma entitás metaadat-tartalmi szabványa.”

for Monographic Publications) segíti a könyvekről készült leírások elkészítését, a leírások nemzetközi értelmezhetőségét és felhasználását, addig az ISBDM (International Standard Bibliographic Description for Manifestation) lehetővé teszi az entitásalapú katalogizálási környezetben az IFLA LRM Megjelenési forma entitásának leírását, támogatva a kapcsolt nyílt adatokon (Linked Open Data, LOD) alapuló alkalmazásokat és a relációs adatbázisokat is.

A jelenleg érvényben lévő ISBD-elemeket egyszerű szövegblokkokban történő megjelenítésre tervezték, ahol a blokkok összetevői meghatározott sorrendben egymást követő, írásjelekkel összekapcsolt adatcsoportok, amelyekben az adatelemek szintén meghatározott sorrendben, egyezményes jelekkel szerepelnek (segítve ezzel az adatelemek felismerését). Ugyanakkor a szemantikusweb-technológiákra optimalizált IFLA LRM-mel való megfeleltetés alapján létrejött ISBDM az adatokra és az adatok közötti kapcsolatokra helyezi a hangsúlyt, és nem írja elő az elemek kötelező sorrendjét, valamint az egyes elemeknél használandó egyezményes jeleket.

Az ISBDM nem más, mint az IFLA könyvtári referenciamodellben meghatározott Megjelenési forma entitás metaadat-tartalmi szabványa. Tartalmazza a Megjelenési forma leírására használható elemkészletet, a Megjelenési forma IFLA LRM szerinti leírására vonatkozó előírásokat, útmutatásokat, továbbá megadja azokat a szabályokat is, amelyek a leírt Megjelenési forma és más Megjelenési formák, illetve a leírt Megjelenési forma és más IFLA LRM-entitások közötti kapcsolatra vonatkoznak.³

2.1. Megjelenési forma entitás és az ISBDM

Az ISBDM részleges megvalósítása az IFLA LRM-nek, mivel az ISBDM elemkészlete és előírásai csak a Megjelenési forma entitásra terjednek ki. A Megjelenési formát, mint entitást először az FRBR-ben határozták meg úgy, mint egy Mű Kifejezési formájának valamilyen fizikai megtestesülése (IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records 1998, p. 28). Az FRBR-t felváltó IFLA LRM teljesen átdolgozta a definíciót, és a fizikai megtestesülés helyett a hordozó fogalmára helyezte a hangsúlyt (Seikel, Steele 2020, p. 65). A meghatározás értelmében a Megjelenési forma minden olyan hordozó halmaza, amely azonos jellemzőket mutat szellemi vagy művészi tartalma tekintetében. A halmazt a teljes tartalom és az annak hordozójára vagy hordozóira vonatkozó előállítási terv határozza meg (Riva, Le Boeuf, Žumer 2018, p. 22). Az IFLA Könyvtári Referenciamodell kialakításakor megtörtént az IFLA LRM és az FRBR, FRAD, FRSAD modellek megfeleltetése, ami azt eredményezte, hogy az FRBR-ben szereplő Megjelenési forma entitás megegyezik az IFLA LRM Megjelenési forma entitással (Riva, Le Boeuf, Žumer 2017, p. 9). Az IFLA Könyvtári Referenciamodell részleges implementációja – az ISBD for Manifestation – a Megjelenési formát az IFLA LRM négy azon entitásainak (Mű, Kifejezési forma, Megjelenési forma, Példány) egyikeként azonosítja, amelyek egy információforrás különböző aspektusait képviselik. A Megjelenési forma – és a Példány is – az információforrás hordozó komponenseit írja le, azokat a jellemzőket felhasználva, amelyek közösek a Megjelenési formát példázó összes elemében. A másik két entitás, a Mű és a Kifejezési forma az információforrás tartalmi összetevőit határozzák meg.⁴

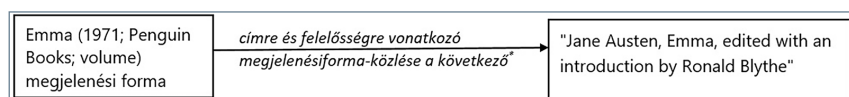
2.2. Átjárhatóság

Az ISBDM kialakításakor az elemeket úgy hozták létre, hogy azok átjárhatók legyenek az RDA-elemekkel. Ez azt jelenti, hogy egy ISBDM-elemnek szűkebbnek kell lennie, mint egy RDA-elem, vagy azzal egyenértékűnek (ISBD Review Group 2022).

Például az *egységes forrás-helymeghatározója a következő** elem az RDA definíciója szerint egy Megjelenési formát hozzákapcsol egy online forrás webcíméhez.⁵ Az ISBDM meghatározása alapján ez az elem egy Megjelenési formát a Megjelenési forma online webcíméhez kapcsol, ahol a Megjelenési forma egy online erőforrás.⁶ A meghatározásokból kiindulva az RDA kicsit tágabban értelmezi ezt az elemet, mert online forrás nemcsak a leírt Megjelenési forma lehet, hanem az azal kapcsolatos bármely más forrás is. Az RDA-ban és az ISBDM-ben is megtalálható *megjelenésiforma-közlése a következő** elem viszont egyenértékűnek tekinthető, ugyanis mindkét esetben a Megjelenési formát kapcsolják hozzá egy Megjelenési formán előforduló olyan közléshez, amely elősegíti annak megértését, hogy a Megjelenési forma hogyan képviseli önmagát.^{7 8} Az átjárhatóság következtében az ISBD for Manifestationben olyan elemnevek is szerepelnek, amelyek az RDA-elemek neveivel megegyeznek. Mivel még nincs hivatalos fordítása az ISBDM-nek, ezért az RDA Registryben is megtalálható elemnevek esetében a magyar nyelvű változatot vettük át. Ezeket az elemneveket csillaggal (*) jelöltük.

2.3. ISBDM-elemek az RDF-kijelentésekben

Az elemeket úgy hozták létre, hogy segítsék a szemantikus web technológiákat, támogassák a kapcsolt nyílt adatokon alapuló alkalmazásokat. Az elemek számára érvényességi kört (domain) és értéktartományt (range) határoztak meg, amelyek segítségével RDF-kijelentéseket alkothatunk. Például a *címre és felelősségre vonatkozó megjelenésiforma-közlése a következő** elem érvényességi köre maga a leírt Megjelenési forma, értéktartománya literál (karakter sorozat). Például az Emma (1971; Penguin Books; volume) karakterlánccal azonosított Megjelenési forma esetében a *címre és felelősségre vonatkozó megjelenésiforma-közlése a következő** elem értéke a Jane Austen, Emma, edited with an introduction by Ronald Blythe literál.⁹ Ebből azt az RDF-kijelentést kapjuk, hogy az Emma (1971; Penguin Books; volume) karakterlánccal azonosított Megjelenési forma *címre és felelősségre vonatkozó megjelenésiforma-közlése a következő** „Jane Austen, Emma, edited with an introduction by Ronald Blythe”. (1. ábra)

1. ábra: Gráfban reprezentált RDF-kijelentés

Az ISBDM hivatalos oldalai az elemneveket az RDF szemantikájának megfelelően közlik, ahogyan a 1. ábrán látható. Mivel nem szerettünk volna eltérni az ISBDM névhasználatától, ezért a tanulmányban megjelenő elemeknél is az RDF szemantikája szerinti megnevezéseket használtuk.

2.4. Forráshelyek

Az ISBDM elemeket definiál a Megjelenési forma leírására, valamint a Megjelenési forma és más entitások közötti kapcsolatok kifejezésére. Az ISBDM elemei számára szükséges adatok származhatnak magáról a megjelenési formáról vagy külső forrásból, azonban az egy Megjelenési formán belüli forráshelyek között nem tesz különbséget a tervezet, ennél fogva a fő forrás, megengedett forrás és tiltott forrás fogalmak meg sem jelennek az ISBDM-ben. Külső forrásnak tekinthetjük az olyan megjelenési formákat, mint például a katalógusok, enciklopédiák, valamint olyan nem szépirodalmi műveket is, amelyek strukturálatlan leírásokat tartalmaznak.¹⁰

„Az ISBDM elemeket definiál a Megjelenési forma leírására, valamint a Megjelenési forma és más entitások közötti kapcsolatok kifejezésére.”

„A szemantikai hierarchiából adódóan egy elem kötelezősége akkor is teljesül, ha egy kötelező elem altípusát rögzítjük.”

Az ISBDM egészére jellemző, hogy amennyiben egy elem esetén több érték is szerepel a Megjelenési formán, akkor először azt az értéket választjuk, ami hangsúlyosabb az információ forrásán, ennek hiányában a legteljesebb alakban szereplő értéket írjuk le. Ha sem a kiemelés, sem a teljesebb alak nem érvényesíthető, akkor a felhasználók számára a leghasznosabbnak tekinthető értékeket részesítjük előnyben, ezek közül is elsősorban azokat, amelyek a katalogizálást végző intézmény által preferált nyelven vagy írásrendszerben szerepelnek. Ha az előzőek egyike sem alkalmazható, akkor az elsőként megjelent értéket rögzítjük.¹¹

2.5. Kategóriákba sorolt elemkészlet

Az ISBDM elemeit négy kategóriába sorolták, és mind a négy kategória számára előírták, hogy az elemek értékei milyen forrásból vehetők:

1. Közlések (Statements): A megjelenési formáról származó adatok átírására szolgáló karakterláncok. Az adatok forrása kizárólag a Megjelenési forma lehet, külső forrás nem használható.
2. Megjegyzések (Notes): A megjelenési formáról vagy külső forrásból származó információk, amelyek elsősorban a katalogizáló értelmezését tükrözik arról, hogy a Megjelenési forma hogyan írja le önmagát.
3. Ismérvek (Attributes): A Megjelenési forma belső jellemzői, amelyeket elsősorban az ISBDM értékszótáraiból származó kifejezésekkel vagy karakterlánc-kódolási sémával létrehozott kifejezésekkel írhatunk le. Az Ismérv elemek értékeinek meghatározásához a Megjelenési formát és külső forrást egyaránt lehet használni.
4. Kapcsolatok (Relationships): A kapcsolódó entitások hozzáférési pontjainak, azonosítóinak vagy IRI-jének rögzítésére szolgáló értékek, amelyeket karakterlánc-kódolási sémák segítségével adhatunk meg. A Kapcsolat elemeihez tartozó adatok származhatnak a megjelenési formáról és külső forrásból is.

Egy-egy kategórián belül az elemek hierarchikusan rendezettek, azaz egy elemnek lehetnek alelemei is (például a *megjelenési formával kapcsolatos kifejezési forma* a következő elemnek egy aleme, a *megjelenési formában megtestesült kifejezési forma* a következő). Minden kategóriánál meghatározták, hogy annak elemei mely, az ICP-ben (International Cataloguing Principles) található alapelvet támogatják.

2.6. Elemek kötelezősége és ismételhetősége

Egy ISBDM-elem lehet kötelező vagy választható, és lehet egyedi vagy megismételhető. Ha egy elem kötelező, akkor legalább egy előfordulását rögzíteni kell. Öt kötelező elemet ír elő a tervezet, amiből négy *Ismérv* elem, egy *Kapcsolat* elem: *hordozó kategóriája a következő, testet öltött tartalom kategóriája a következő, média-típusa a következő*, egységes szerkezete a következő, megjelenési forma megnevezése a következő**. A szemantikai hierarchiából adódóan egy elem kötelezősége akkor is teljesül, ha egy kötelező elem altípusát rögzítjük. A szemantikai hierarchia azt jelenti, hogy egy alelem értéke egyben a felsőbb szintű elem értéke is. Ennek megfelelően, mivel a *megjelenési forma címe a következő** elem aleme, a *megjelenési forma megnevezése a következő** elemnek, ezért a *megjelenési forma címe a következő** elem értékének megadásával a *megjelenési forma megnevezése a következő** elem kötelezősége teljesül. A kötelező és a választható elemek mellett feltételesen kötelező elemeket is meghatároztak. Feltételesen kötelező elemről

beszélünk, ha egy elem választható, de bizonyos feltételek teljesülése esetén kötelezővé válik. Például a *címre és felelősségre vonatkozó megjelenési forma-közlése a következő** elem választható elem, de ha a Megjelenési formán szerepel a cím és szerzőségi közlés, akkor az elem legalább egy előfordulását rögzíteni kell.¹² Az ISBDM-elemek másik tulajdonsága azt mutatja meg, hogy az adott elemet lehet-e ismételni vagy sem. Ha egy elem egyedi, akkor az elemnek csak egy előfordulását lehet rögzíteni. Az ISBDM-ben egyetlen egyedi elem szerepel, az *Ismérv* elemhez tartozó *egységes szerkezete a következő* elem, amelynek értékeként azt a fizikai jellemzőt adhatjuk meg, hogy a Megjelenési forma egy részből vagy több részből álló egység. Egy Megjelenési forma egyszerre csak egyik jellemzőnek tud megfelelni. Ugyanazt a kifejezési formát megtestesítheti például egy egykötetes és egy többkötetes Megjelenési forma is, viszont mivel eltérő fizikai formákról van szó, ezért különböző megjelenési formákról beszélünk: az egykötetes Megjelenési forma esetében az *egységes szerkezete a következő* elem értéke az „egy egység”, míg többkötetes esetében az érték: „több részből álló egység”. Az ISBDM összes többi eleme megismételhető. Az ismétlődő elemek esetén a tervezet nem maximalja az elemek előfordulását.¹³

2.7. Megjelenési forma jellemzői

Mivel a referenciamodell alapján átalakított ISBD megjelenési formák leírására szolgál, ezért definiálták az egy, illetve a több egységből álló Megjelenési formát, az egy, illetve a több kifejezési formát megtestesítő Megjelenési formát – azaz az IFLA LRM-hez hasonlóan már itt is helyet kapott az aggregátum mint fogalom –, továbbá a statikus vagy a diakronikus mű kifejezési formáját megtestesítő Megjelenési formát. Minden Megjelenési forma három egymást kizáró feltétel egyikének megfelelő jellemzővel rendelkezik. Ennek értelmében egy Megjelenési forma:

1. fizikailag egy egységben vagy több egységben jelenik meg,
2. egy kifejezési formát vagy több kifejezési formát (kifejezési formák gyűjteményei, bővülésből eredő gyűjtemények, párhuzamos kifejezési formák gyűjteményei) valósít meg,
3. statikus vagy diakronikus kifejezési formát vagy egy diakronikus mű egyetlen részegységét testesíti meg.

Minden feltételnek van saját eleme, amivel meg lehet adni, hogy az adott jellemző melyik feltételnek felel meg.¹⁴

Elem címkéje	Elem értéke
<i>címre és felelősségre vonatkozó megjelenési forma-közlése a következő*</i>	„Emma, Alexander McCall Smith”
⋮	⋮
kiadás időpontja a következő*	2014
<i>egységes szerkezete a következő</i>	„single unit”
<i>megjelenési formában megtestesült kifejezési forma a következő</i>	„McCall Smith, Alexander, 1948-. Emma (text; English)”

1. táblázat: Emma (2014; Borough Press; volume)¹⁵

Az 1. táblázatban szerepelnek azok az elemek, amelyek segítségével az Emma (2014; Borough Press; volume) Megjelenési forma előbb említett három

„A statikus műveket úgy tervezik, hogy egyetlen kiadási vagy gyártási cselekményben testesüljenek meg.”

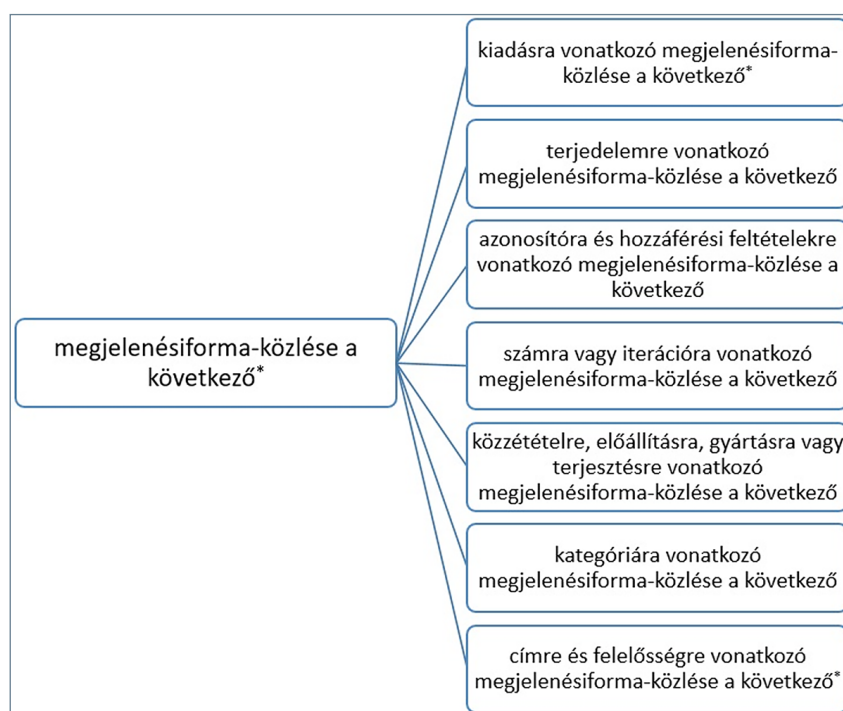
jellemzője megadható. Az *egységes szerkezete a következő* kötelező elem érték-szótárban származó „single unit” értéke azt mutatja meg, hogy a leírt megjelenési forma egy egységben jelent meg. Annak kifejezése, hogy egy megjelenési forma egy vagy több kifejezési formát valósít meg, a *megjelenési formában megtestesült kifejezési forma a következő* és a *megjelenési formában megtestesült mű a következő* elemek segítségével valósulhat meg. A példában egy Kifejezési forma szerepel, ami a leírt megjelenési formában testesült meg: „McCall Smith, Alexander, 1948-. Emma (text; English)”, azaz egy kifejezési formát megvalósító megjelenési formáról van szó. A statikus műveket úgy tervezik, hogy egyetlen kiadási vagy gyártási cselekményben testesüljenek meg. Mivel a példában szereplő Megjelenési forma egy egységben 2014-ben jelent meg, ezért statikus művet megtestesítő megjelenési formának tekintjük.

3. ISBD for Manifestation eszközkészlet

3.1. Közlés elemek

A Közlés elemeket a Megjelenési forma Példányain közölt adatok átírására használják. Az elemeket úgy határozták meg, hogy támogassák a Nemzetközi Katalógizálási Alapelvek között megfogalmazott reprezentációs követelményt, azaz a leírásnak úgy kell képviselnie az információforrást, ahogyan az megjelenik. Ennek köszönhetően a Közlés elemek értékeit szó szerint kell leírni, ahogy azok a Megjelenési formán láthatók. Az elemek értékeinek egyedüli forrása a Megjelenési forma, külső forrás nem használható az értékek felvételére.¹⁶ Egy megjelenésiforma-közlés esetén a Megjelenési formán egynél több, különálló érték is szerepelhet. Az értékek átírásakor a következő sorrendet kell szem előtt tartani:

1. Megjelenési formán szereplő közlések jelentősége,
2. az elem hatókörébe tartozó közlések teljessége,
3. a közlések hasznossága a felhasználók szempontjából,
4. Megjelenési formán szereplő közlések sorrendje.

2. ábra: Közlés elemek

Tehát az ISBDM nem határozza meg azokat a Megjelenési formán belüli forráshelyeket és a forráshelyek rangsorát, amelyeket az eddigi gyakorlataink során figyelembe vettünk. Bár ez elsőre egy kicsit szokatlan lehet, ugyanakkor érthető is, mivel már nem az adatok felismerhetőségének tételén és cseréjén van a hangsúly, hanem a szemantikus web szemléletnek köszönhetően az adatok és a közöttük lévő kapcsolatok kerültek előtérbe.

A Közlés elemek segítségével többek között leírhatjuk a Megjelenési forma címet, a kiadás adatait, a megjelenés adatait, valamint a megjelenési formában megtestesülő, tartalomért felelős természetes és/vagy jogi személyeket stb. (2. ábra).

Mivel a Közlés elem elősegíti az azonosítást, mint felhasználói feladatot, ezért igen részletes előírást kapunk a Megjelenési formán szereplő adatok átírására vonatkozóan. A gépi katalogizálásnak köszönhetően ma már nincs szükség a hosszú címek egy-egy részének elhagyására vagy bizonyos kifejezések rövidítésére. Ez a szemlélet és a már említett reprezentáció elve meg is jelenik a Közlés elemekre vonatkozó előírásoknál: nem szabad rövidíteni olyan kifejezéseket, amelyek teljes alakban szerepelnek a Megjelenési formán. Viszont, ha az azonosítás és megtalálás, mint felhasználói funkció nem sérül, akkor a Megjelenési forma azonosítása és megtalálása szempontjából jelentéktelen szöveg elhagyható.¹⁷

A Közlés elemek tulajdonképpen olyan leíró adatokat tartalmaznak, amelyek csak azonosításra használhatók, mivel a Megjelenési forma Példányán szereplő közlések lehetnek tévesek, hiányosak. Az ISBD alapú leírásban található adatok nagy része ezekben az elemekben jelenik meg. Kivételt képeznek a megjegyzés adatcsoportban szereplő adatok, azok egy része a Megjegyzések kategóriába került.

3.2. Megjegyzés elemek

A Megjegyzés elemek segítségével a Megjelenési formával kapcsolatos információkat tudunk megadni. Ez az információ szólhat az adott megjelenési formához kapcsolódó más entitásokról, a megjelenési formáról szóló Közlés elemekről, a Megjelenési forma kategóriájáról, illetve a Megjelenési forma fizikai vagy szerkezeti jellemzőiről. A Megjegyzés elem értékei az ICP-ben meghatározott pontosság, elégségesség és szükségesség, jelentőség, valamint gazdaságosság alapelveket támogatják. Itt a reprezentációt mint alapelveket nem határozták meg, ezért lehetséges az, hogy az értékek forrásai külső források is lehetnek.¹⁸

Pozitívumként említhetjük meg, hogy a megjegyzéseket együtt lehet kezelni azokkal az értékekkel, amikre vonatkoznak, könnyítve ezzel az adatok értelmezhetőségét. A Megjegyzés elemek értékeit nem kontrollált módon, karakterláncokként szükséges rögzíteni, ezáltal nem ellenőrzött kulcsszavakként játszanak szerepet a keresésben, segítve a felhasználót az adott Megjelenési forma megtalálásában.

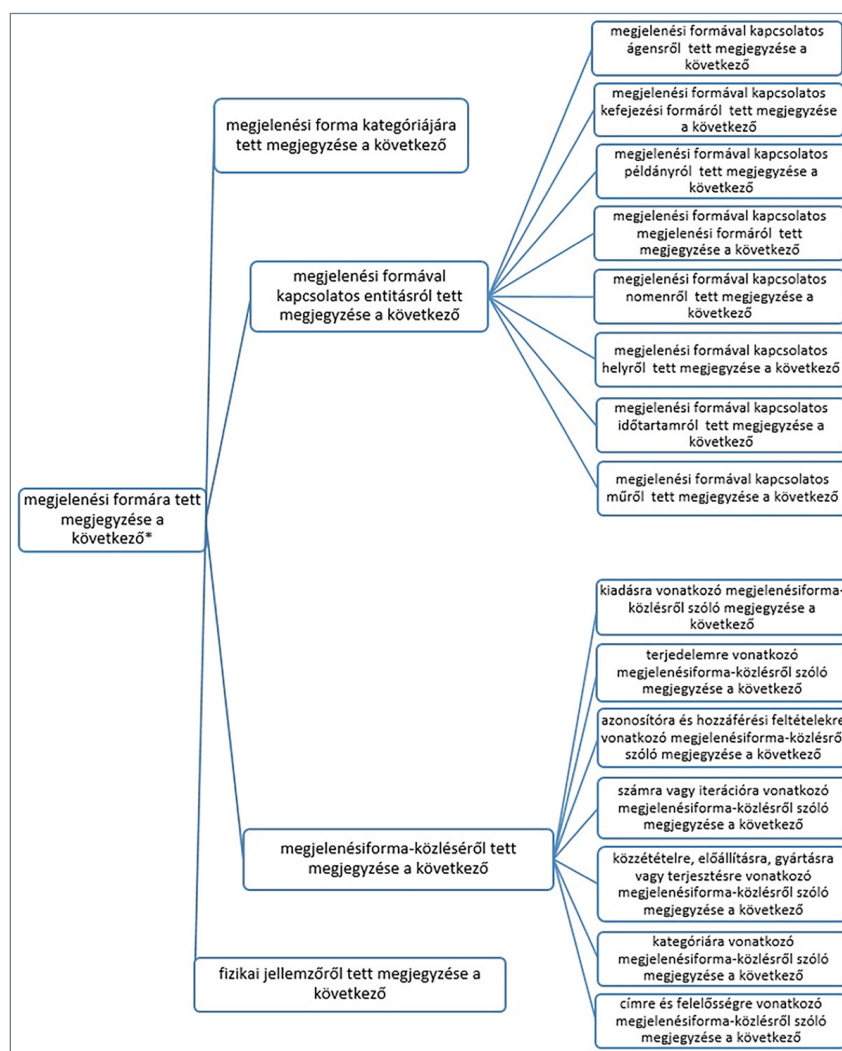
A Megjegyzés elemek között hierarchikus kapcsolat figyelhető meg (3. ábra). A legfelsőbb szinten a *megjelenési formára tett megjegyzése a következő** elem található, amihez négy alelem kapcsolódik:¹⁹

1. *megjelenési forma kategóriájára tett megjegyzése a következő:* A Megjelenési forma kategóriáihoz kapcsolódóan nyújt információt, például elektronikus források esetén a rendszerkövetelményt ennek az elemnek az értékeként tudjuk rögzíteni.²⁰
2. *megjelenési formával kapcsolatos entitásról tett megjegyzése a következő:* Az adott megjelenési formához kapcsolódó azon entitásokról ad információt, amelyek az IFLA könyvtári referenciamodellben (IFLA LRM) a második szinten helyezkednek el. Ennek megfelelően ehhez az elemhez további nyolc alelem kapcsolódik.²¹ A Megjegyzés ezen elemeinek hangsúlyos szerep jut,

„A gépi katalogizálásnak köszönhetően ma már nincs szükség a hosszú címek egy-egy részének elhagyására vagy bizonyos kifejezések rövidítésére.”

ugyanis további plusz információkat szolgáltatnak a kapcsolódó entitásokról. Ennek azért van jelentősége, mert az ISBDM egyetlen entitást (Megjelenési forma entitást) kezelő rendszer, amit egy több entitásból álló modellben szeretnénk működőképessé tenni.

3. *megjelenésiforma-közléséről tett megjegyzése a következő*: Az adott Megjelenési forma Közlés eleméhez kapcsolódó információk jelennek meg az elem értékeiként. Ennek az elemnek is vannak alelemei, amelyeknek az értékei a Közlés elem alelemeihez kapcsolódó megjegyzések. Ebből adódóan annyi alelem van, amennyi aleme a *megjelenésiforma-közlése a következő** elemnek (7 alelem).²²
4. *fizikai jellemzőről tett megjegyzése a következő*: A Megjelenési forma fizikai jellemzőjéhez kapcsolódó információ. A fizikai jellemző vonatkozhat a Megjelenési forma anyagi/materiális oldalára vagy a szerkezeti aspektusára.²³

3. ábra: Megjegyzés elemek

A *Megjegyzés* elemek tartalmazzák az ISBD alapú leírás megjegyzés adatcsoportjában megadható információkat annyi különbséggel, hogy azokat a megjegyzéseket, amelyek valamelyik kapcsolódó entitásra vonatkoznak, a *Kapcsolat* elemek és *Megjegyzés* elemek értékeiként kell rögzíteni. Ennek értelmében például egy bibliográfiai kapcsolat úgy adható meg, hogy a *Kapcsolat* elembe rögzítjük a kapcsolódó entitás hozzáférési pontját, azonosítóját vagy IRI-jét, és az ehhez az elemhez tartozó *Megjegyzés* elembe megadjuk, hogy milyen

bibliográfiai kapcsolat áll fenn (pl. előzménye, eredeti kiadása stb.) (2. táblázat). A *Megjegyzés* elem értéke a kapcsolódó entitás megismétlésének tűnhet, viszont a megjegyzések olyan plusz információkat is szolgáltatnak, amelyek befolyásolhatják egy entitás megtalálását, azonosítását, épp ezért a megjegyzések rögzítése hasznos.

Elem címkéje	Elem értéke
címre és felelősségre vonatkozó megjelenésiforma-közlése a következő*	„Emma, Alexander McCall Smith”
⋮	⋮
megjelenési formával kapcsolatos mű a következő	„Austen, Jane, 1775–1817. Emma”
megjelenési formával kapcsolatos műről tett megjegyzése a következő	„The work embodied in the manifestation is inspired by Jane Austen’s Emma.”

2. táblázat: Származékos kapcsolat megadása az ISBDM példájában²⁴

3.3. Ismerv elemek

Az *Ismerv* elem értékeként a Megjelenési forma egyes jellemzőihez kapcsolódó információkat lehet megadni ellenőrzött vagy nem ellenőrzött karakterlánc formájában. Abban az esetben, ha az érték egy értékszótárból származó ellenőrzött kifejezés, akkor minőségi elemértékről van szó, ha számból és hozzá kapcsolódó mértékegységből áll – azaz nem ellenőrzött kifejezés –, akkor mennyiségi értékről beszélünk. Minden *Ismerv* elem esetén egyféle valós értéket szabad megadni. Ha egy információ fiktív, vagy tudjuk róla, hogy tévesen kapcsolódik a megjelenési formához, azokat nem szabad rögzíteni az elem értékeként. Az adatok forrása egyaránt lehet maga a Megjelenési forma és külső forrás is.²⁵

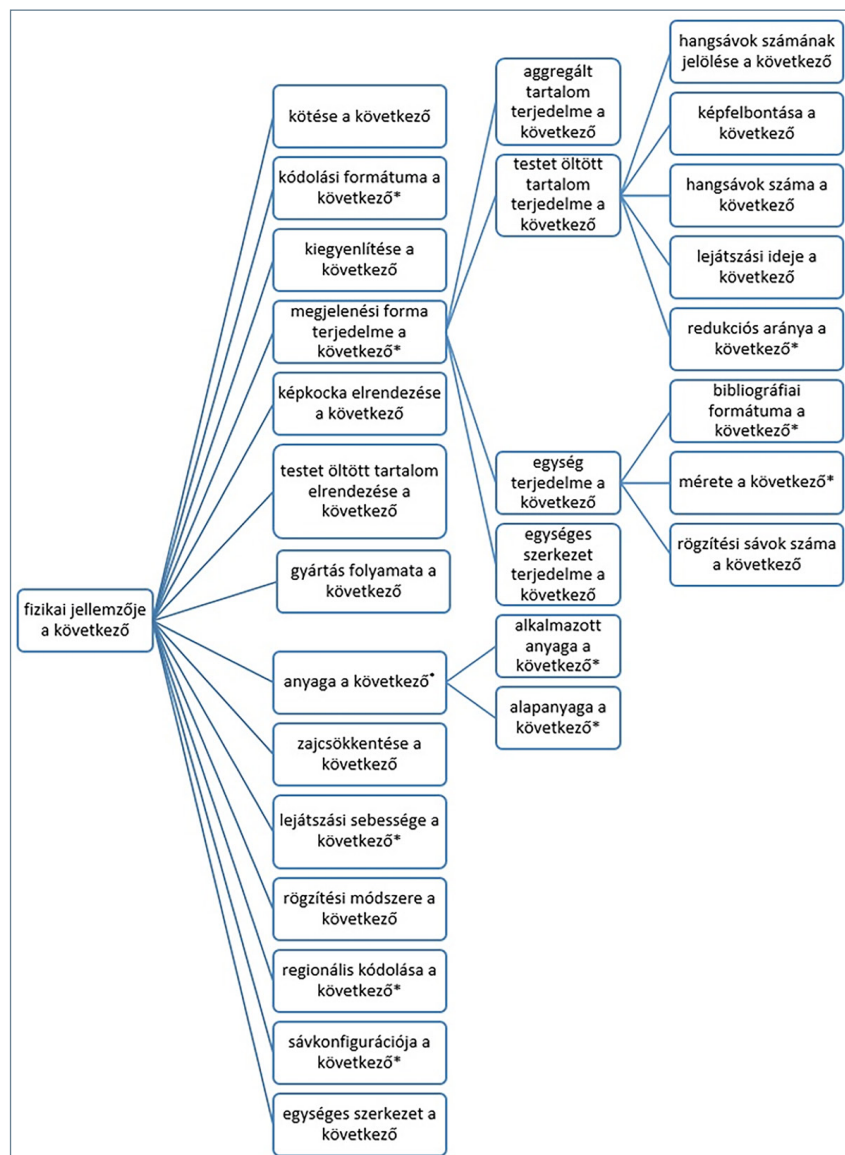
Az *ismerv* elem értékei elősegítik a *Nemzetközi katalogizálási elvekben* megjelenő pontosság, elégségesség és szükségesség, jelentőség, gazdaságosság, integráció és átjárhatóság alapelvek teljesülését.²⁶

Az *ismervek* kategóriába tartozó elemek is hierarchikusan rendezettek. A legfelső szinten három elem található, amelyekhez további alelemek tartoznak:

1. a *megjelenési forma kategóriája a következő** elem segítségével a Megjelenési formát olyan jellemzők segítségével tudjuk csoportosítani, mint a hordozó kategóriája, a testet öltött tartalom kategóriája, a Megjelenési forma célközönsége és a közegtípus. Ennek megfelelően az elemnek négy aleleme van: a *hordozó kategóriája a következő*, *testet öltött tartalom kategóriája a következő*, *megjelenési forma célközönsége a következő**, *médiatípusa a következő**, amelyek értékét az adott alelemhez tartozó ISBDM-értékszótárból²⁷ kell kiválasztani.
2. A *fizikai jellemzője a következő* elem a legösszetettebb a három felső szintű elem közül. Számos alelemmel rendelkezik, amelyekhez további alelemek társulnak (4. ábra). Összesen négy hierarchiaszintet figyelhetünk meg. A *fizikai jellemzője a következő* elem értékeként materiális oldalra vagy szerkezeti aspektusra vonatkozó fizikai jellemzőket írhatunk le. Mivel az ISBDM nem egy forrástípushoz tartozó Megjelenési forma leírására vonatkozik, ezért az alelemek a különböző forrástípusok bizonyos fizikai jellemzőinek megadására szolgálnak. Ennélfogva, ha specifikus tulajdonságot szeretnénk rögzíteni, akkor a megfelelő alelemet kell alkalmazni a Megjelenési forma leírásánál. Akárcsak a *megjelenési forma kategóriája a következő** elem esetében, úgy itt is vannak olyan alelemek, ahol az értékeket az ISBDM értékszótárból kell venni.

„...a megjegyzések olyan plusz információkat is szolgáltatnak, amelyek befolyásolhatják egy entitás megtalálását, azonosítását, épp ezért a megjegyzések rögzítése hasznos.”

3. A *használati joga* a következő elem segítségével az adott Megjelenési forma minden példányára vonatkozó használati és hozzáférési korlátozások adhatók meg. Az elem értékei lehetnek nem ellenőrzött karakterláncok, illetve ellenőrzött szókészletből való értékek. Mindkét esetben az elemérték a Megjelenési forma megszerzésére irányuló felhasználói feladatot segíti elő. Az elem altípusa a *hozzáférési feltételek* a következők elem, ahova a rendelkezésre állás feltételeit rögzíthetjük, mint például a Megjelenési forma árát.

4. ábra: A „van fizikai jellemzője” elem és alelemei

3.4. Kapcsolat elemek

A *Kapcsolat* elem a Megjelenési formával kapcsolatos entitások hozzáférési pontjainak, azonosítóinak vagy IRI-jeinek megadására szolgálnak. Kapcsolódó entitás az IFLA könyvtári referenciamodellben meghatározott Mű, Kifejezési forma, Megjelenési forma, Példány, Ágens (Személy, Kollektív ágens), Nomen, Hely és Időtartam lehet. A cél (az IFLA LRM-et alapul véve) egy több entitásból álló modell működtetése. Viszont az ISBDM ezekből az entitásokból csak egy entitást, a Megjelenési forma entitást tudja kezelni, ennek az entitásnak a metaadat-tartalmi szabványa.

Ahhoz, hogy ezt az egyetlen entitást kezelő rendszert működtetni tudjuk, szükség van a *Kapcsolat* elemekre, mivel ezek segítségével vagyunk képesek az összes többi entitást megjeleníteni. Magentitások esetében például ismeretes, hogy a Megjelenési forma a WEMI entitások egyike, léte maga után vonja a Kifejezési forma, a Mű és a Példány létezését. Ugyanis a Megjelenési forma egy vagy több Kifejezési forma megvalósításának eredménye, a Kifejezési forma a Mű sajátos szellemi vagy művészi formája, amelyet megvalósulásakor minden alkalommal felvesz, a Példány a Megjelenési formát szemléltető tárgy vagy tárgyak. Az ISBDM segítségével csak a Megjelenési formát tudjuk leírni, viszont a Megjelenési formában megtestesülő Kifejezési forma és Mű, valamint a Megjelenési formát reprezentáló példányok is léteznek. Mivel ezeknek az entitásoknak a leírására még nem áll rendelkezésre az ISBDM-hez hasonló rendszer, ezért a megjelenési formához kapcsolódó többi magentitásról a *Kapcsolat* elemek segítségével tájékozódhatunk.

A kapcsolatoknak nincsenek inverzei, kivéve a Megjelenési formát, azaz a tervezetben nincs például kifejezési formához kapcsolódó Megjelenési forma. A *Kapcsolat* elem értéke egy kapcsolódó entitásra történő hivatkozás, éppen ezért valós és létező vagy létezett entitást lehet elemértékként rögzíteni. Kapcsolódó entitás hozzáférési pontja elsősorban autorizált hozzáférési pont lehet. Amennyiben az autorizált hozzáférési pont nem áll rendelkezésre, akkor a hozzáférési pontot karakterlánc-kódolási séma alapján adhatjuk meg.²⁸

A *Kapcsolat* elem értékei is hozzájárulnak a Nemzetközi katalogizálási elvekben megjelenő olyan alapelvek megvalósulásához, mint a pontosság, az elégségesség és szükségesség, a jelentőség, a gazdaságosság, a következetesség és szabványosság, az integráció és átjárhatóság.²⁹

A *Közlés* elemek értékei vagy teljes egészében vagy részben a *Kapcsolat* elemek értékeiként jelennek meg. Erre azért van szükség, mert az elemek két kategóriája más funkcióval rendelkezik. A *Közlés* elemek rendeltetése az, hogy segítségükkel a felhasználó megértse, hogy a Megjelenési forma hogyan képviseli önmagát. Éppen ezért a *Közlés* elemek értékeként a Megjelenési formán szereplő kifejezést írjuk át, úgy ahogy az ott szerepel. A *Kapcsolat* elemeknél viszont egy hozzáférési pontot adunk meg, amelynek feladata az entitások közötti kapcsolatok létrehozása. Ezt a kapcsolatot olyan értékek között tudjuk kialakítani, amelyek egységes alakban szerepelnek. Ennek az egységes alaknak a létrehozását segíti a karakterlánc-kódolási séma. A *közzétételre, előállításra, gyártásra vagy terjesztésre vonatkozó megjelenési forma-közlése a következő* elem esetén például átírjuk a Megjelenési formán szereplő megjelenési adatokat (könyvek esetén megjelenés helyét, kiadót, megjelenés évét) úgy, ahogy a Megjelenési forma Példányán látható. Ha a megjelenés hely és a kiadó együtt szerepel, akkor azt együtt rögzítjük ebben az elemben. A *Kapcsolat* elemek esetében viszont külön elem értékeként jelenik meg a kiadó neve és a megjelenés helye (*kiadó kollektív ágense a következő*, kiadás helye a következő**), ezzel létrehozva a leírt Megjelenési forma és Hely, valamint Megjelenési forma és Kollektív ágens entitások közötti kapcsolatot, illetve lehetővé téve például az egy Kollektív ágenshez kapcsolódó Megjelenési formák összekapcsolását.

A *Kapcsolat* elemeket négy csoportba sorolták be: *Kapcsolat* elemek az Ágens entitás számára, *Kapcsolat* elemek a magentitások számára, *Kapcsolat* elemek a Hely és Időtartam entitás számára és *Kapcsolat* elemek a Nomen entitás számára. Az egyes csoportokon belül az elemek hierarchikusan rendezettek.

„A *Kapcsolat* elem értéke egy kapcsolódó entitásra történő hivatkozás, éppen ezért valós és létező vagy létezett entitást lehet elemértékként rögzíteni.”

„Kapcsolódó entitásként megjelenhet az Ágens két altípusa, a Személy és a Kollektív ágens.”

3.4.1. *Kapcsolat* elemek az Ágens entitás számára

Az ebbe a csoportba tartozó elemek a Megjelenési formát egy ágenshez kapcsolják. Az Ágens olyan IFLA LRM entitás, amely szándékos tevékenységre képes, felruházott jogokkal, aki felelősséggel tartozik a cselekedeteiért. Kapcsolódó entitásként megjelenhet az Ágens két altípusa, a Személy és a Kollektív ágens. A csoportban egy legfelsőbb szintű elem van: a *megjelenési formával kapcsolatos ágens a következő*, amihez négy hierarchiaszinten további alelemek társulnak.

A *megjelenési formával kapcsolatos ágens a következő* elemnél és alelemeinél olyan értékeket rögzíthetünk, amelyek a megjelenési formához köthető Ágenset, Személyeket és Kollektív ágenseket azonosítják: lehet ez a Megjelenési forma alkotója, kiadója, gyártója, előállítója, terjesztője.

3.4.2. *Kapcsolat* elemek a magentitások számára

WEMI-entitásokat, azaz Mű, Kifejezési forma, Megjelenési forma és Példány entitásokat kapcsolnak a leírt megjelenési formához. Ennek megfelelően ebben a csoportban négy felső szintű elem található: *megjelenési formával kapcsolatos kifejezési forma a következő*, *megjelenési formával kapcsolatos példány a következő*, *megjelenési formával kapcsolatos mű a következő*, *megjelenési formával kapcsolatos megjelenési forma a következő*. Ezeknek a felső szintű elemeknek a használatát finomítják a hozzájuk kapcsolódó alelemek.

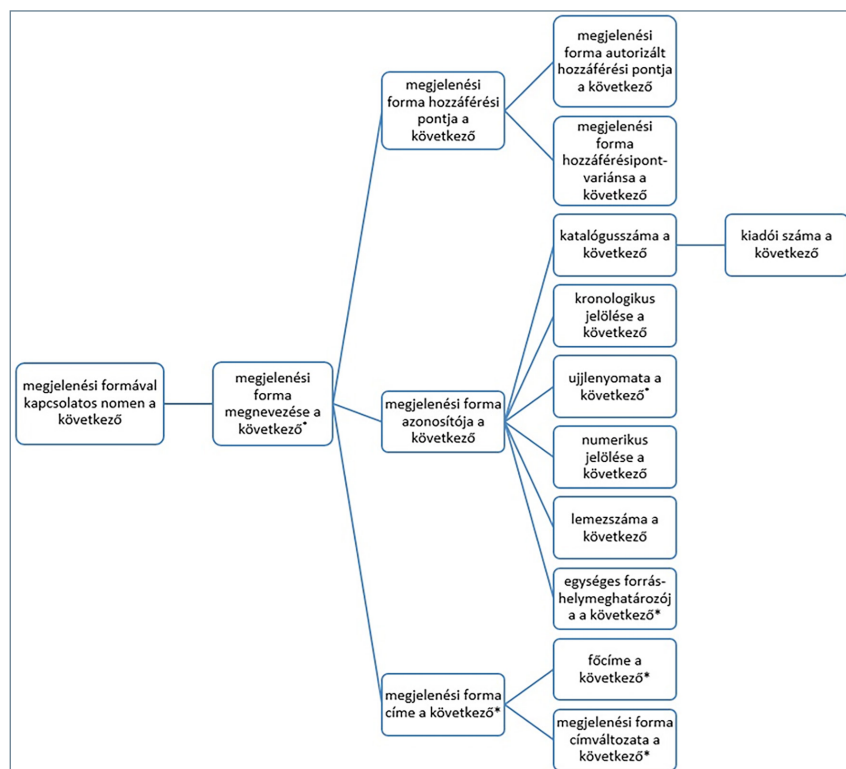
A WEMI entitások kapcsolati elemei segítik a megtalálás és az azonosítás használati feladatokat, hiszen a kapcsolatokban rögzített értékek segítségével megállapíthatjuk, hogy egy Megjelenési forma melyik Kifejezési forma megtestesülése, melyik Műnek a leképezése, illetve hogy milyen Példányai vannak.

3.4.3. *Kapcsolat* elemek a Hely és Időtartam entitás számára

A Megjelenési formát a Hely és az Időtartam entitásokhoz kapcsoló elemek csoportja. Értelemszerűen két felső szintű elemmel rendelkezik, amelyek a megjelenési formához kapcsolható földrajzi területről és időszakról szolgáltatnak információkat. A *megjelenési formával kapcsolatos hely a következő* elem a Megjelenési formát egy helyhez kapcsolja hozzá. Ez a hely lehet az, ahol a Megjelenési forma példányát tárolják, a Megjelenési formát létrehozzák, gyártják, készítik, kiadják, terjesztik. A *megjelenési formával kapcsolatos időtartam a következő* elem a Megjelenési formát egy időtartamhoz kapcsolja, amely lehet a copyright időpontja, a létrehozás (gyártás, készítés, kiadás) időpontja és a terjesztési időpontja.

3.4.4. *Kapcsolat* elem a Nomen nomen entitás számára

Egy adott Megjelenési formát és nevet mint entitást összekapcsoló elemek csoportja. Tulajdonképpen ez a megjelenési formának olyan elnevezése, amit a megjelenési formára történő hivatkozáskor használhatunk. Az elnevezés magában foglalja a leírt Megjelenési forma hozzáférési pontjait, azonosítóit és címeit. A csoportban egy legfelsőbb szintű elem van: a *megjelenési formával kapcsolatos nomen a következő*, amihez négy hierarchiaszinten további alelemek társulnak (5. ábra). Az elem értékeként rögzíthetünk nomen-karakterláncot vagy IRI-t, ami a nomen-karakterláncot reprezentálja.

5. ábra: Kapcsolat elemek a Nomen entitas számára

3.5. Kapcsolódó entitások hozzáférési pontjainak kialakítása és a karakterlánc-kódolási séma

Az ISBD for Manifestation karakterlánc-kódolási séma használatát javasolja a kapcsolódó entitások hozzáférési pontjainak kialakítására.³⁰ Az ISBDM karakterlánc-sablon (ISBDM string template) formájában adja meg a karakterlánc alkotóelemeinek forrásait, azok sorrendjét és a használandó írásjeleket. Amennyiben a karakterlánc alkotóelemének a forrása ISBDM-elem, akkor az elem kapcsos zárójelpárban szerepel ({ }), ellenkező esetben szögletes zárójelpárban ([]). A sablonban szereplő karakterlánc forrása több elem is lehet, ezen elemek közötti választhatóságot a függőleges vonal jelzi (|). A sablont alkotó karakterlánc alkotóelemeket plusz jellel (+) fűzhetjük egymáshoz. Amennyiben a karakterláncok alkotóelemei között írásjeleket használunk, akkor azok idézőjelben szerepelnek („ ; ”).³¹ Az ISBDM-karakterlánc-sablon szemléltetéseként nézzük meg a *megjelenési forma autorizált hozzáférési pontja a következő* elemhez tartozó sablont (6. ábra).

```
{főcíme a következő*}|{megadott cím} + "(" + {megjelenési forma létrehozásának időpontja a következő elem}|{megjelenési forma létrehozásának időpontja a következő elem altípusa}|{megjelenési forma copyright időpontja a következő elem} + ";" + {kiadó ágense a következő*elem}|{kiadó ágense a következő*elem altípusa} + ";" + {hordozó kategóriája a következő elem} + ";" + {kötése a következő elem} + ")".
```

6. ábra: A Megjelenési forma autorizált hozzáférési pontja a következő elem ISBDM-karakterlánc-sablonja³²

A megadott karakterlánc-sablon szerint az alap hozzáférési pont a *főcíme a következő** elem értéke. Ha ilyen nincs, akkor a katalogizáló szervezet által megadott cím használható.³³ A *megjelenési forma autorizált hozzáférési pontja a következő* elem karakterlánc-sablonjában az alap hozzáférési pont minősítőjeként a következő elemek értékei használhatók:

„Az ISBDM értékszótárai nem csupán szavak listája, ugyanis a kifejezések mellett megtaláljuk azok definícióját is.”

- *megjelenési forma létrehozásának időpontja* a következő elem értéke vagy az elem altípusának értéke vagy a *megjelenési forma copyright időpontja* a következő elem értéke,
- a *kiadó ágense* a következő* elem értéke vagy az elem altípusának értéke,
- a *hordozó kategóriája* a következő elem értéke és
- a *kötése* a következő elem értéke.³⁴

Elem címkéje	Elem értéke
<i>címre és felelősségre vonatkozó megjelenésforma-közlése a következő*</i>	„The Gruffalo, based on the picture book by Julia Donaldson and Axel Scheffler”
<i>főcíme a következő*</i>	„The Gruffalo”
<i>kiadás időpontja a következő*</i>	„2020”
<i>hordozó kategóriája a következő</i>	„volume”
<i>kiadó kollektív ágense a következő*</i>	„Macmillan Children’s Books”
<i>kötése a következő</i>	„board book binding”
⋮	⋮
<i>megjelenési forma autorizált hozzáférési pontja a következő</i>	„Gruffalo (2020; Macmillan Children’s Books; volume; board book binding)”

3. táblázat: Ellenőrzött hozzáférési pont szerkesztése az ISBDM példájában³⁵

A 3. táblázatban szereplő példa is szemlélteti a *megjelenési forma autorizált hozzáférési pontja a következő* elem karakterlánc-sablonját: Gruffalo (2020; Macmillan Children’s Books; volume; board book binding). A *főcíme a következő** elem értéke ‘The Gruffalo’, amely a séma szerint az alap hozzáférési pont. Az első minősítő a *kiadás időpontja a következő** elem értéke: 2020. A *kiadás időpontja a következő** elemet a *megjelenési forma létrehozásának időpontja a következő* elem altípusaként határozták meg az ISBDM-ben. Második minősítő a *kiadó kollektív ágense a következő** elem értéke (Macmillan Children’s Books), amelyet az előzőhöz hasonlóan altípusként definiáltak, mégpedig a *kiadó ágense a következő** elem altípusaként. A harmadik minősítő a *hordozó kategóriája a következő* elem értéke: volume (kötet), míg az utolsó minősítő a *van kötése* elem értéke: board book binding (keményítáblás kötés).

3.6. Értékszótár

Az ISBDM ösztönzi az ellenőrzött terminológia használatát az *Ismérv* elemek értékeként, ezért az *Ismérv* elemek egy részéhez értékszótárak állnak rendelkezésre. Ezen elemek esetében az értékeket az értékszótárban szereplő kifejezésekkel kell megadni, azon a nyelven, amelyet a bibliográfiai leírást végző intézmény preferál. Az ISBDM értékszótárai nem csupán szavak listája, ugyanis a kifejezések mellett megtaláljuk azok definícióját is. A meghatározások segítségével könnyebben ki tudjuk választani az *Ismérv* elem esetén a megfelelő értéket.

Az ISBDM és az RDA közötti átjárhatóság érdekében az értékszótárak alapját az RDA jelentette, azon belül is az RDA/ONIX forráskategorizálási keretrendszer³⁶ (ISBD Review Group, 2022), ezért sok olyan érték van, ami megegyezik az RDA értékszótárában található kifejezéssel. Például az ISBDM-ben a *kötése a következő* elem értékszótárában szereplő kifejezések megegyeznek az RDA „kötéstípusa a következő:” elem értékszótárában található kifejezésekkel.

Az ISBDM értékszótárai között van olyan, amelyik már nem bővül további értékekkel, mert a szótárban szereplő kifejezések együttese teljes egészében lefedi az elem tartalmát. Az *egységes szerkezete a következő* kötelező elemnek két egymást kizáró értéke van, amelyek együtt meghatározzák az elem tartalmát: egy Megjelenési forma vagy egy egységként vagy több egységként jelenik meg. Természetesen vannak olyanok is, amelyek további kifejezésekkel bővíthetők, mert az értékek összessége nem adják vissza az elem teljes tartalmát. Példaként említhetjük meg az *aggregált tartalom terjedelme a következő* elemet, amely az azonos típusú kifejezési formák számát határozza meg. Az aggregátumok egyik típusa a bővülésből eredő aggregátum, ami akkor jön létre, ha a Kifejezési formához olyan kiegészítő anyag társul, ami nem szerves része az eredeti műnek, és nem változtatja meg jelentős mértékben az eredeti Kifejezési formát. A kiegészítő anyagoknak széles tárháza van, ilyen lehet például egy előszó, egy bevezető vagy illusztráció stb. Ezért előfordulhat, hogy a leírt Megjelenési forma olyan bővülő művet testesít meg, ahol a kiegészítő anyag típusának a fogalma nem szerepel az értékszótárban.

4. Példa

A következőkben a Lazi Könyvkiadó gondozásában 2008-ban megjelent Elisabeth Gaskell: *Észak és Dél* című Megjelenési forma ISBDM-elemekkel történő leírását mutatjuk be. A példában egy nyomtatott kötet leírását láthatjuk, ami egy angolról magyarra fordított szépirodalmi művet testesít meg. A Megjelenési forma egyetlen egységben jelenik meg, nem aggregátum, és statikus művet testesít meg. A Megjelenési forma leírása magyar nyelven történt, továbbá az ISBDM értékszótárából származó értékeket is magyar nyelven adtuk meg. Mivel még nincs hivatalos fordítása az ISBDM-nek, ezért az RDA Registryben is megtalálható értékek esetében az értékek magyar nyelvű változatát vettük át. Ezeket az értékeket – az elemnevekhez hasonlóan – csillaggal (*) jelöltük.

Az ISBD for Manifestation nem írja elő a Megjelenési forma leírásában szereplő elemek értékének a sorrendjét, elrendezését és a használandó egyezményes jeleket, megadja viszont az elemek megjelenítésének egy javasolt sorrendjét, ami az alábbi példában is látható.³⁷

Az alábbiakban Elisabeth Gaskell: *Észak és Dél* című megjelenési formának kétféle bibliográfiai leírását láthatjuk: egy ISBD-alapút és egy, az ISBD for Manifestation előírása szerint készített változatot (4. táblázat).

Gaskell, Elisabeth Cleghorn (1810–1865)

Észak és Dél / Elisabeth Gaskell ; [ford. Leyrer Ginda] ; [a versrészleteket ford. Mártha Bence]. – Szeged : Lazi, cop. 2008. – 475, [1] p. ; 21 cm

ISBN 978-963-267-9690-95-0 kötött : 3500 Ft

Mt.: Leyrer Ginda (ford.)

Mártha Bence (ford.)

Elem címkéje	Elem értéke
címre és felelősségre vonatkozó megjelenési-forma-közlése a következő*	Elisabeth Gaskell, Észak és Dél
címre és felelősségre vonatkozó megjelenési-forma-közlése a következő*	fordította Leyrer Ginda, a versrészleteket fordította Mártha Bence

<i>Elem címkéje</i>	<i>Elem értéke</i>
<i>közzétételre, előállításra, gyártásra vagy terjesztésre vonatkozó megjelenésforma-közlése a következő</i>	Lazi Könyvkiadó, Szeged
<i>közzétételre, előállításra, gyártásra vagy terjesztésre vonatkozó megjelenésforma-közlése a következő</i>	©Lazi Könyvkiadó, 2008
<i>azonosítóra és hozzáférési feltételre vonatkozó megjelenésforma-közlése a következő</i>	ISBN 978-963-267-9690-95-0
<i>főcíme a következő*</i>	Észak és Dél
<i>megjelenési forma autorizált hozzáférési pontja a következő</i>	Észak és Dél (2008; Lazi Könyvkiadó; kötet*; kötött)
<i>megjelenési forma azonosítója a következő</i>	9789632679690950
<i>kiadó kollektív ágense a következő*</i>	Lazi Könyvkiadó
<i>kiadás helye a következő*</i>	Szeged
<i>megjelenési forma copyright időpontja a következő</i>	2008
<i>hordozó kategóriája a következő</i>	kötet*
<i>médiatípusa a következő*</i>	közvetítő eszköz nélküli*
<i>testet öltött tartalom kategóriája a következő</i>	szöveg*
<i>egységes szerkezete a következő</i>	egy egység
<i>kötése a következő</i>	kötéstáblás*
<i>testet öltött tartalom terjedelme a következő</i>	476 oldal
<i>fizikai jellemzőről tett megjegyzése a következő</i>	az utolsó oldal számozatlan oldal
<i>megjelenési formában megtestesült kifejezési forma a következő</i>	Gaskell, Elisabeth Cleghorn, 1810–1865. Észak és Dél (szöveg*; magyar)
<i>megjelenési formával kapcsolatos kifejezési formáról tett megjegyzése a következő</i>	Angolról magyarra fordítva: North and South
<i>megjelenési formával kapcsolatos mű a következő</i>	Gaskell, Elisabeth Cleghorn, 1810–1865. North and South
<i>megjelenési formával kapcsolatos személy a következő</i>	Gaskell, Elisabeth Cleghorn, 1810–1865
<i>megjelenési formával kapcsolatos személy a következő</i>	Leyrer Ginda
<i>megjelenési formával kapcsolatos személy a következő</i>	Mártha Bence

4. táblázat: Elisabeth Gaskell: Észak és Dél c. Megjelenési forma ISBDM alapú leírása

Az ISBDM alapján készült leírás több adatelemet és adatot tartalmaz. Ez annak köszönhető, hogy az adatokat átírjuk magáról a megjelenési formáról, szó szerint, ahogy ott megjelennek (pl. *közzétételre, előállításra, gyártásra vagy terjesztésre vonatkozó megjelenésforma-közlése a következő* elem értéke: Lazi Könyvkiadó, Szeged), majd az adatokat a Kapcsolat elemek értékeiként is megadjuk (pl. *kiadó kollektív ágense a következő** elem értéke: Lazi Könyvkiadó, *kiadás helye a következő** elem értéke: Szeged). Az ISBD-alapú leírásnál az adatok előírt sorrendben jelennek meg, és az egyes adatelemeket egyezményes jelek előzik meg, amelyek jelentéssel bírnak. Az ISBD for Manifestation esetében a leírás formai megjelenése nem olyan hangsúlyos. Az elemeknek nincs kötött sorrendjük, viszont az ISBDM ad egy javasolt sorrendet,³⁹ amitől el is lehet térni, hiszen az adatok megjelenítése az információkereső rendszertől függ. Az elemértékek egy részénél

az egyezményes jelek használatát mellőzik, ugyanis már nem az adatok azonosítása és felismerhetősége a cél, hanem az adatok közötti kapcsolatok kiépítése. Az írásjelek használatát teljes mértékben nem iktatták ki, a karakterlánc-kódolási sémák szerint megadott értékeknél alkalmazzák a központosítási jeleket. Ebben az esetben ugyanis a séma előírja a karakterláncok közötti írásjelek használatát (pl. *Megjelenési forma autorizált hozzáférési pontja a következő* elem értéke: Észak és Dél (2008; Lazi Könyvkiadó; kötet*; kötött)).

Szembevetendő különbség, hogy a Megjelenési forma egy Példányáról származó közreműködői adatok forráshelye az ISBD-alapú leírás esetén szögletes zárójelpárral jelölt, mert ott még érvényes a megengedett forrás fogalma, míg az ISBDM alapján történt leírásnál már nincs forráshelyjelölő egyezményes jel, mert nem tesz különbséget az egy Megjelenési formán belüli forráshelyek között.

Az ISBD for Manifestation szerinti leírásnál látható, hogy egyes adatok megismétlésre kerültek. A *címre és felelősségre vonatkozó megjelenésforma-közlése a következő** elem, ami a címet és a szerzőségi közlést tartalmazza, kétszer jelenik meg. Az elem első előfordulásánál az érték a címoldalon származik, míg az elem második előfordulása esetében az adat a verzón szerepel, azaz eltérő forráshelyekről származnak az értékek. Ugyanez a helyzet a Megjelenés adatcsoportnak megfeleltethető *közzétételre, előállításra, gyártásra vagy terjesztésre vonatkozó megjelenésforma-közlése a következő* elemmel. Az első érték a címoldalon található, ebből hiányzik a megjelenés éve, amit a verzón találhatunk meg copyright formában. Az azonosítók felvételére szolgál az *azonosítóra és hozzáférési feltételre vonatkozó megjelenésforma-közlése a következő* elem, ahova a Megjelenési formán lévő ISBN-számot írhatjuk le.

A leírásban a megjelenési formáról átírt adatok után a Megjelenési forma ismérvei, valamint a Megjelenési forma hozzáférési pontjai kerülnek megadásra. A *főcíme a következő** a Megjelenési forma főcíme. Ennek segítségével rögzítjük az *megjelenési forma autorizált hozzáférési pontja a következő* elem értékét, aminél a *Megjelenési forma karakterlánc-kódolási sémát* (Manifestation SES)³⁹ kell alkalmazni (6. ábra).

A Megjelenési formát azonosítja az ISBN-szám, amit a *megjelenési forma azonosítója a következő* elem értékeként adunk meg, valamint a megjelenéssel kapcsolatos adatok is (kiadó, megjelenés helye, megjelenés éve), amelyeket rendre a *kiadó kollektív ágense a következő**, a *kiadás helye a következő** és a *megjelenési forma copyright időpontja a következő* elemekhez írunk.

Az *Ismérv* elemek és a rájuk vonatkozó *Megjegyzés* elemek a Megjelenési forma jellemzőit és a jellemzőkhöz kapcsolódó információkat tartalmazzák. A *hordozó kategóriája a következő* elem a hordozó típusának a rögzítésére, a *médiatípusa a következő** elem a Megjelenési forma tartalmának megjelenítéséhez szükséges közvetítő eszközök megnevezésére, a *testet öltött tartalom kategóriája a következő* elem a Megjelenési formában megtestesülő Kifejezési forma tartalmi típusának meghatározására szolgál. A fizikai jellemzőket tartalmazzák az *egységes szerkezete a következő*, a *kötése a következő* és a *testet öltött tartalom terjedelme a következő* elemek. Az oldalszám esetében az ISBDM nem ad utasítást arra vonatkozóan, hogy számozatlan oldalak esetén hogyan kell eljárni. Ennélfogva a példában az összesített (számozott + számozatlan oldalak) oldalszámot adtuk meg, az elemhez tartozó megjegyzésben jeleztük, hogy az utolsó oldal számozatlan formában van jelen a Megjelenési forma adott Példányán.

Végül a kapcsolódó magentitásokat rögzítettük: a megjelenési formában megtestesült kifejezési formát, ami nem más, mint az Elisabeth Gaskell által írt

„Az oldalszám esetében az ISBDM nem ad utasítást arra vonatkozóan, hogy számozatlan oldalak esetén hogyan kell eljárni.”

North and South című mű angol nyelvű kifejezési formájáról magyar nyelvre fordított kifejezési formája. A megjelenési formához kapcsolódó művet, ami a Gaskell, Elisabeth Cleghorn, 1810–1865. *North and South* hozzáférési ponttal adható meg a Mű karakterlánc-kódolási séma (WORK SES)⁴⁰ alapján. Utolsóként a Megjelenési formával kapcsolatos Személyek kerültek felvételre: a szerző (Gaskell, Elisabeth Cleghorn, 1810–1865) és a két fordító (Leyrer Ginda, Mártha Bence).

5. Összegzés

Az ISBDM lehetővé teszi az ISBD-alapú leírásban rögzített információk megadását, bár az adatok kiválasztása és közlésük struktúrája megváltozott. Megváltozott például a forráshelyek köre. Csak két forráshelyet különböztet meg: magát a Megjelenési formát és a külső forrást. Az is szembeűnő, hogy az adatok közlésénél nem kell alkalmazni az egyezményes jelek szigorú rendszerét, továbbá nincs az adatoknak kötött sorrendje, hanem inkább az ISBDM-ben javasolt sorrend alkalmazható. Ennek oka, hogy az ISBDM szemantikusweb-szemléletű, azaz adatokra és az adatok közötti kapcsolatokra épít, ennél fogva nem olyan hangsúlyos azok megjelenítési sorrendje. Az eddigi katalogizálási gyakorlat szerint készült leírásokat (rekordokat) egy egységként lehet használni, a bennük szereplő adatok egy meghatározott rekordszerkezet részei, amelynek felhasználása korlátozott. Az ISBDM viszont az információkat kisebb egységek szintjén, az (adat)elemek szintjén kezeli, lehetővé téve azok újrafelhasználását, a szemantikus web alkotórészévé tételét.

A mai katalogizálási gyakorlatot megszokva és már-már belekényelmesedve, bonyolultnak tűnik az ISBDM-tervezet alapján elkészíteni egy bibliográfiai leírást. Elsőre sok elemből álló halmaznak hat, de a tervezet logikáját megismerve már nem olyan komplikált az ISBDM alapján történő katalogizálás. Az ISBDM alkalmazása teljesen más szemléletet követel, mint az eddigi gyakorlat. Kilép abból a keretből, ahol minden adatelemnek kötött helye van, illetve ahol minden adatot az egyezményes jelek valamelyike azonosít, és az entitásalapú katalogizálást helyezi a középpontba. Egy elem értékének a megállapításánál figyelemmel kell lenni a felhasználókra is, például abból a szempontból, hogy az adott érték hasznos-e a felhasználók számára, ellentétben a mostani gyakorlattal, ahol a dokumentumon megjelenő adatok forráshelye, kiemelése, sorrendje számít, függetlenül azok teljességétől vagy hasznosságától.

Az IFLA által tervezett entitásalapú katalogizálásban az ISBDM a Megjelenési forma entitás bibliográfiai feldolgozását teszi lehetővé. Viszont egy több entitásból álló bibliográfiai univerzumban – aminek az alapját az IFLA könyvtári referenciamodell adja – önmagában ez a bibliográfiai feldolgozás még nem elégséges, hiszen az IFLA LRM-ben meghatározott entitások közül, a Megjelenési formán kívül más entitásról önálló bibliográfiai leírást még nem tudunk létrehozni. Tulajdonképpen egy több entitásból álló modellben szeretnénk egy olyan rendszert működtetni, ami egyetlen entitás, a Megjelenési forma entitás metaadat-szabványa. Ezeket a hiányosságokat a tervezet a *Kapcsolat* elemek és az ezekre vonatkozó *Megjegyzés* elemek segítségével próbálja kiküszöbölni. A *Kapcsolat* elemek alkalmasak arra, hogy a leírt Megjelenési formával kapcsolatos bármely más entitást megjelenítsük a rendszerben, a *Megjegyzés* elemek segítségével további plusz információkat kaphatunk a kapcsolódó entitásokról. Azaz jelenleg az ISBDM a különböző entitások láthatóvá tételére hozzáférési pontokat, azonosítókat és IRI-ket használ.

Az ISBD for Manifestation az entitásalapú katalogizálás fejlődésében egy átlomást jelent, ugyanis egyetlen bibliográfiai entitás, a Megjelenési forma áll a

középpontjában, ennek a bibliográfiai leírására használható elemkészletet és tartalmi előírásokat adja meg. Könyvtári és más gyűjteményi információforrások leírásához viszont nem elegendő csak a Megjelenési forma leírása, szükség van a többi entitás feldolgozására is, hiszen e nélkül nehezen tudnánk megmondani, hogy egy adott Műnek milyen Kifejezési formái vannak, a Kifejezési forma milyen Megjelenési formákban ölt testet, egy intézmény a Megjelenési forma mely Példányait birtokolja, vagy hogy melyek az egy Személy által létrehozott Kifejezési formák stb. Az entitások közötti kapcsolatok az IFLA LRM további entitásainak leírásával történik, ami a könyvtári forrástípusok teljes körű leírását eredményezi. Ennélfogva az ISBDM az entitásalapú katalogizálás területén „csak” egy előrelépési pontnak tekinthető.

Lábjegyzet

¹ Escolano Rodríguez, E., Martín, A. C., Fejes, J., García-Monge Barretero, I., Gentili-Tedeschi, M., McGarry, D., Ouf, R., Santos Muñoz, R., White, H. C. (2022) *ISBD International Standard Bibliographic Description: 2021 Update to the 2011 Consolidated Edition*, [online]. ISBD Content Update Task Force of the IFLA ISBD Review Group. IFLA, Den Haag. Elérhető: <https://repository.ifla.org/server/api/core/bitstreams/202c522c-82e9-41ae-ab7c-d7227070142c/content> (Utolsó elérés: 2025. 01. 28.)

² ISBD for Manifestation (ISBDM) (2024) Elérhető: <https://www.ifla.org/g/isbd-rg/isbd-for-manifestation-isbdm/> (Utolsó megtekintés: 2024. 12. 18.)

³ ISBD for Manifestation (2024) *Introduction*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/intro/> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)

⁴ ISBD for Manifestation (2025) *Manifestation entity*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/intro/i024.html> (Utolsó elérés: 2025. 02. 07.)

⁵ RDA Registry (2025) *RDA element sets: Manifestation propertie*. Elérhető: <https://www.rdaregistry.info/Elements/m/?language=hu#P30154> (Utolsó elérés: 2025. 02. 04.)

⁶ ISBDM for Manifestation (2025) *has uniform resource locator*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/relationships/1286.html> (Utolsó elérés: 2025. 02. 04.)

⁷ RDA Registry (2025) *RDA element sets: Manifestation propertie*. Elérhető: <https://www.rdaregistry.info/Elements/m/#P30292> (Utolsó elérés: 2025. 02. 04.)

⁸ ISBD for Manifestation (2025) *has manifestation statement*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/statements/1025.html> (Utolsó elérés: 2025. 02. 04.)

⁹ ISBD for Manifestation (2024) *Emma (1971; Penguin Books)*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/fullex/fx025.html> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)

¹⁰ ISBD for Manifestation (2024) *Sources of information*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/intro/i005.html> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)

¹¹ ISBD for Manifestation (2024) *Sources of information*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/intro/i005.html> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)

¹² ISBD for Manifestation (2024) *Mandatory elements*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/intro/i022.html> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)

¹³ ISBD for Manifestation (2024) *Repeatable elements*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/intro/i023.html> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)

¹⁴ ISBD for Manifestation (2024) *Preliminary assessment*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/assess/> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)

¹⁵ ISBD for Manifestation (2024) *Emma (2014; Borough Press)*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/fullex/fx016.html> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)

¹⁶ ISBD for Manifestation (2024) *Statement elements*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/statements/> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)

¹⁷ ISBD for Manifestation (2024) *Rules for transcribing a manifestation statemet*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/statements/transcription.html> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)

¹⁸ ISBD for Manifestation (2024) *Note elements*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/notes/> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)

¹⁹ ISBD for Manifestation (2024) *has note on manifestation*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/notes/1207.html> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)

²⁰ ISBD for Manifestation (2024) *has note on category of manifestation*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/notes/1219.html> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)

²¹ ISBD for Manifestation (2024) *has note on entity associated with manifestation*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/notes/1265.html> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)

²² ISBD for Manifestation (2024) *has note on manifestation statement*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/notes/1200.html> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)

²³ ISBD for Manifestation (2024) *has note on physical characteristic*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/notes/1284.html> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)

- ²⁴ ISBD for Manifestation (2024) *Emma* (2014 ; *Borough Press*). Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/fullex/fx016.html> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)
- ²⁵ ISBD for Manifestation (2024) *General stipulations for attribute elements*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/attributes/general.html> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)
- ²⁶ ISBD for Manifestation (2024) *Attribute elements*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/attributes/> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)
- ²⁷ ISBD for Manifestation (2024) *Values*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/ves/> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)
- ²⁸ ISBD for Manifestation (2024) *General stipulations for relationships elements*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/relationships/general.html> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)
- ²⁹ ISBD for Manifestation (2024) *Relationships elements*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/relationships/> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)
- ³⁰ ISBD for Manifestation (2024) *Values*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/ves/> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)
- ³¹ ISBD for Manifestation (2024) *ISBDM string encoding schemes*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/ves/ISBDMSES.html> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)
- ³² ISBD for Manifestation (2024) *has authorized access point of manifestation*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/relationships/1257.html> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)
- ³³ ISBD for Manifestation (2024) *Manifestation SES*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/ves/ISBDMSESMan.html> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)
- ³⁴ ISBD for Manifestation (2024) *has authorized access point of manifestation*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/relationships/1257.html> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)
- ³⁵ ISBD for Manifestation (2024) *Gruffalo* (2020; *Macmillan Children's Books; volume; board book binding*). Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/fullex/fx017.html> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)
- ³⁶ RDA Registry (2025) *RDA/ONIX Framework*. Elérhető: <https://www.rdaregistry.info/rgROF/> (Utolsó elérés: 2025. 02. 07.)
- ³⁷ ISBD for Manifestation (2024) *Order of elements*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/ves/ISBDMOrder.html> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)
- ³⁸ ISBD for Manifestation (2024) *Order of elements*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/ves/ISBDMOrder.html> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)
- ³⁹ ISBD for Manifestation (2024) *Manifestation SES*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/ves/ISBDMSESMan.html> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)
- ⁴⁰ ISBD for Manifestation (2024) *Work SES*. Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/docs/ves/ISBDMSESWor.html> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)

Felhasznált és ajánlott forrás

- Dudás, A. (2013) *Nemcsak weben lenni, hanem webből lenni: a Funkcionális követelmények (FR) metaadatmodellcsalád névterei és a szemantikus web*, Könyvtári figyelő, 59(1), p. 45–64. Elérhető: https://epa.oszk.hu/00100/00143/00086/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_2013_1_045-064.pdf (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)
- Dunsire, G. (2024a) *ISBDM in theory: an island in the bibliographic universe*. In: Introductory meeting for the Experts review, 8 February. Elérhető: <http://gordondunsire.com/pubs/pres/ISBDMTheory.pptx> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)
- Dunsire, G. (2024b) *ISBDM in theory and practice: from area to description set*. In: ISBDM Webinar - World-wide review, 25 April. Elérhető: <http://gordondunsire.com/pubs/pres/ISBDMInTheoryAndPractice.pptx> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)
- Galeffi, A., Bertolini, M. V., Bothmann, R. L., Escolano Rodriguez, E., McGarry, D. (2017) *Nyilatkozat a nemzetközi katalógizálási alapelvekről (ICP)*, [online]. Ford. Gazdag T. IFLA Katalógizáló Szekciója, IFLA Szakértői Tanácskozása a Nemzetközi Katalógizálási Szabályokról. OSZK, Budapest. Elérhető: https://cdn.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/cataloguing/icp/icp_2016-hu.pdf (Utolsó elérés: 2025. 01. 28.)
- Hubay, M. (2018) *Könyvtári ontológiák és működésük a XXI. században*. In: Kiszl, P., Csík, T. (szerk.) *Valóságos könyvtár, könyvtári valóság: könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2018*. p. 269–276. ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, Budapest. ISBN: 978-963-489-017-1. Elérhető: https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/10831/40332/5/VKKV3_HubayMP_269-276.pdf (utolsó elérés: 2024. 12. 18.)
- IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records (1998) *A bibliográfiai tételek funkcionális követelményei*, [online]. Ford. Berke B., K.G. Saur, München. Elérhető: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/cataloguing/frbr/frbr-hu.pdf> (Utolsó elérés: 2025. 02. 10.)

ISBD for Manifestation (2024) Elérhető: <https://www.iflstandards.info/ISBDM/> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)

ISBD for Manifestation Task Force (2024) Elérhető: <https://www.ifla.org/g/isbd-rg/isbd-for-manifestation-task-force/> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)

ISBD Review Group (2022) *Prescription and granularity in ISBD for Manifestation*. Elérhető: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/ISBDMPrescriptionGranularityTF.pdf> (Utolsó elérés: 2025. 02. 03.)

RDA Registry (2020) Elérhető: <https://www.rdaregistry.info/> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)

Riva, P., Le Boeuf, P., Žumer, M. (2018) *IFLA könyvtári referenciamodell*, [online]. Ford. Gazdag, T. OSZK, Budapest. Elérhető: https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/cataloguing/frbr-lrm/ifla-lrm-august-2017_rev201712-hu.pdf (Utolsó elérés: 2025. 01. 24.)

Riva, P., Le Boeuf, P., Žumer, M. (2017) *Transition mappings : user tasks, entities, attributes, and relationships in FRBR, FRAD, and FRSAD mapped to their equivalents in the IFLA Library Reference Model* [online]. IFLA, Den Haag. Elérhető: <https://repository.ifla.org/server/api/core/bitstreams/0c654d36-3e7f-49f4-b3d3-a14bc285a6c1/content> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)

Seikel, M., Steele, T. (2020) *Comparison of Key Entities Within Bibliographic Conceptual Models and Implementations: Definitions, Evolution, and Relationships*, Library Resources & Technical Services, 64(2), p. 63—71. Elérhető: <https://journals.ala.org/index.php/Lrts/article/view/7345/10106> (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)

Standing Committee of the IFLA Cataloguing Section (2011) *ISBD: International Standard Bibliographic Description - Consolidated edition*, [online]. De Gruyter Saur, Berlin. Elérhető: https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/cataloguing/isbd/isbd-cons_20110321.pdf (Utolsó elérés: 2024. 12. 18.)

